

◆ **Махмут И. ЧЕЛИК**
Јованка Д. ДЕНКОВА
 Универзитет „Гоце Делчев“
 Филолошки факултет, Штип
 Република Македонија

СПИСАНИЈАТА И ТВОРЕШТВОТО ЗА ДЕЦА НА ТУРСКИ ЈАЗИК ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

РЕЗИМЕ: За изданијата на турски јазик во Република Македонија посебен проблем претставуваат нивните мали тиражи, заради што, во денешните услови на пазарното стопанство, се уште не постојат иницијативи за создавање на приватни турски издавачки куќи.

Големиот број ученици во училиштата со македонски, а и албански јазик, и со познатата државна материјална помош на истите, за разлика од оние за турските изданија, овозможува издавање книги и списанија на споменатите мнозински јазици во Република Македонија. Меѓутоа, евентуалните изданија на турски јазик, на пример, на книги раскази за деца, бара финансирање на речиси целокупните трошоци околу печатењето и авторските хонорари, бидејќи од продажба на можните изданија на турски јазик не може да се очекува некоја поголема сума, дури ни за покривање на најнеопходните поштенски трошоци за испраќање на книги, на пример, до селските училишта со турски наставен јазик во Р. Македонија.

Најпогоден пат и начин за повторно оживување на литературата за деца на турски јазик во Република Македо-

нија е истата издавачка дејност да и се довери на некоја издавачка куќа која издава литература за деца на македонски јазик, секако, откако дотичната куќа ќе покаже интерес за тоа. Околу конкретната иницијатива, иницијаторите за оживување на оваа дејност можат да стапат во контакт со познати издавачи на литература за деца во Република Турција.

Во рамките на една ваква можна издавачка куќа би можеле повторно да заживеат и списанијата за деца на турски јазик *Севинч* и *Томурџук*.

КЛУЧНИ ЗБОРОВИ: литература за деца, изданија, ча-
нопис, турски, македонски

Вовед

Творештвото на првата повоенна генерација турски писатели во Република Македонија (1945–1965) се одвиваше во услови на повоената изградба на земјата и без какви и да е контакти со матичната земја (Република Турција).

Речиси сите турски писатели од истата генерација немаа можност да се школуваат на својот мајчин јазик, што имаше силен одраз и врз нивното творештво. Исто така, оваа генерација турски писатели беше под силно влијание на владејачката идеологија, што негативно се одрази врз нивната творечка слобода.

Во нивните раскази за деца преовладуваа наметнати дидактички цели и клиширани теми (Мустафа Карахсан, Шукри Рамо, Фахри Каја). Притоа, и меѓу овие писатели се пројавија желби за послободен израз (Неџати Зекерија, Илхами Емин).

Општ дел

Правилна и далекусежна беше одлуката на првата повоенна генерација турски писатели (раскажувачи) кај нас место локалниот турски говор во Репу-

блика Македонија да се усвои турскиот книжевен јазик (истанбулскиот дијалект) и латиничното писмо, воведено во Република Турција од страна на нејзиниот основач и реформатор Мустафа Кемал Ататурк, кој учеше во средно воено училиште во Битола, Р. Македонија

Во дискусиите околу тоа дали литературата која се пишува на турски јазик во нашата земја и припаѓа на литературата на Република Македонија или на Република Турција, надвладеа правилното размислување дека истата и припаѓа, пред се, на литературата каде што таа е настаната (Република Македонија), а потоа и на литературата на матичната земја (Република Турција).

Што се однесува до народното творештво за деца на Турската заедница во Република Македонија, до сега не е достатно истражено.

Можеме да истакнеме дека народните приказни, песни, поговорки и други видови народно творештво, претставуваат вистинска книжевна ризница на секој народ, која што колку е постара, толку повеќе го привлекува вниманието на читателите од сите возрасти. Тоа претставува посебен извор за создавање на современи книжевни дела, а, пред се, преработени приказни.

Првин издавачката дејност за деца на турски јазик беше во рамките на издавачката куќа „Кочо Рацин“ (подоцна „Детска радост“), каде се издаваа детски списанија и на македонски и албански, односно турски јазик, како и книги за деца на македонски, албански и турски јазик. Потоа списанијата за деца на турски јазик *Севинч* (Радост) и *Томурџук* (Цвет) и издавачката дејност за деца на турски јазик преминаа во рамките на НИП „Нова Македонија“ (редакција на весникот *Бирлик*), кога и во двете библиотеки „Севинч“ и „Томруџук“ секоја година се издаваа по 10 книги за деца од I до IV и 10 книги за учениците од IV до VIII одделение

на училиштата со турски наставен јазик во нашата земја. Меѓутоа, со осамостојувањето на Република Македонија, издавачката дејност за деца на турски јазик престана да постои, така што во текот на повеќе од една деценија во нашата земја не е објавена ниедна книга раскази или поезија за деца на турски јазик.

Придонесот на периодичните публикации за деца на турски јазик во Македонија, како што се: *Pioner gazetesi* (Пионерски весник), *Sevinç* (Радост) и *Tomurcuk* (Цвет) е евидентен. На весниците и списанијата за деца им припаѓа историската улога во финансирањето на патиштата по кои понатаму ќе се распростира литературниот збор за најмладите читатели кои првпат на свој мајчин јазик се нурнуваат во длабоките, далечни и шареновидни светови и во животот со сите негови привлечни и непривлечни димензии.

Осврнувајќи се на литературата за деца на турски јазик во Република Македонија, се до поделбата на поранешна Југославија издадените книги за деца достигнуваат број некаде над 400 (Алил 2009: 59), а истите во основните училишта со турски наставен јазик се користат како дополнителна настава.

Во литературата за деца на турски јазик во Македонија евидентно е дека се објавени повеќе книги раскази и поезии кои содржински се богати, но се и доста кратки. Тие претежно завршуваат со пораки како што се – меѓусебното разбирање и љубов, против исмејувањето на недостатоците на своите другари против разните видови закани, почитување на старите, успех во училиштето, меѓусебно почитување во игрите итн.

Големиот број ученици во училиштата со македонски и албански јазик, и со познатата државна материјална помош на истите, за разлика од оние за турските изданија, овозможува издавање книги и списанија на споменатите мнозински јазици во Република Македонија.

Постојат доста автори кои имаат направено истражувања во врска со турското народно творештво во Р. Македонија. Токму овие истражувања може да ни послужат како извор и инспирација за уметничкото создавање, а особено за создавање раскази, приказни и поезији за деца. (Хасбер 2001: 36).

Околу конкретната иницијатива, иницијаторите за оживување на оваа дејност можат да стапат во контакт со познати издавачи на литература за деца во Република Турција.

Во рамките на една ваква можна издавачка куќа би можеле повторно да заживеат и списанијата за деца на турски јазик *Севинч* и *Томурук* и други нови списанија. Во поранешна „Југославија се објавени најмногу дела на турски јазик” (Исен 2009: 15–16).

Вредно е да се каже дека писателот Илхами Емин во својата поезија и проза за деца или возрастни често инспирација наоѓа токму во турското народно творештво во Република Македонија.

Во отсуство на книги со турски народни приказни од Република Македонија, учителите во четиригодишните и наставниците во осумгодишните училишта со турски наставен јазик кај нас би можеле на часовите по турски јазик од учениците да бараат тие да раскажат или напишат турски народни приказни слушнати од нивните баби, дедовци или блиски, со што децата од Турската заедница во Република Македонија, барем донекаде ќе се запознаат со богатството на сопственото (локално) изворно турско народно творештво.

Немањето издавачка дејност за деца на турски јазик е една од главните причини за губење на интересот за читање на книги воопшто кај децата од Турската заедница во нашата земја, бидејќи градските и училишните библиотеки не се снабдуваат со нови изданија, а во ретките книги што се добиваат во вид на подароци од Република Турција, децата на Турската заедница не наоѓаат никакви при-

лози за Република Македонија, односно за регионот во кој тие живеат во нашата земја.

Заклучок

Да напоменеме дека ниедна културно-уметничка манифестација организирана со цел дружење и сплотување на децата од разни националности кај нас не може да има потрајно влијание од книгата, особено со раскази за деца на својот мајчин јазик. Книгата може да игра значајна улога во изградувањето на идни граѓани кои ќе бидат не само толерантни спрема припадниците на другите националности во нашата мултиетничка заедница, туку, не правејќи никаква разлика на национална или религиозна основа, луѓето ќе ги ценат според нивните квалитети, што ќе биде најсолидна основа за градење на современо општество според европски и светски стандарди на живеење и работа.

ЛИТЕРАТУРА

- Али, Алиу и Емин Илхами. *Песни и раскази за деца од ѝисаѝелиѝѝ од албанскаѝѝа и ѝѝурскаѝѝа народностѝѝ*. Скопје: Наша Книга, Култура, Мисла, Македонска Книга, Детска Радост, 1980.
- Isen Mustafa, *Varayim gideyim Urumeline*, Istanbul, 2009. *Iz savremene turske poezije u Jugoslaviji*, Sarajevo: Medjunarodna književna manifestacija – Sarajevski dani poezije, 1987.
- Kaya Fahri, *Yugoslavya Türk hikayesi antolojisi*, Üsküp: Birlik yayinlari, 1990.
- Kaya Fahri, *Edebiyat IV*, Skopje: Prosvetno Delo, 1985.
- Неџати, Зекерија. *Градина, Антиологија на ѝоезијаѝѝа за деца од ѝисаѝелиѝѝ на ѝѝурскаѝѝа народностѝѝ во Јуѝославија*, Скопје: Детска Радост, 1985.

Севин, Алил. *Дидактички-методски осврт на литература за деца во основните училишта*, Скопје: Батра, 2009.

Ülker Çigdem, *Makedonya Türk öyküsünde kimlik sorunu*, Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı yayinlari, 1998.

Hafız Nimetullah, *Yugoslavya Türk halki siirinde devrim*, Üsküp: Birlik yayinlari, 1985.

Hayber Abdülkadir, *Makedonya ve Kosova Türklerinin edebiyati*, Istanbul: Milli Egitim Bakanligi yayinlari, 2001.

Mahmut I. ÇELİK
Jovanka D. DENKOVA

CHILDREN MAGAZINES AND LITERATURE IN THE TURKISH LANGUAGE IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA

Summary

In this paper, we shall concentrate on publications from Turkish children literature and on Turkish folk literature in the Republic of Macedonia. Greater problem related to publications in the Turkish language and literature is their limited number, therefore in today's market conditions, there are still no initiatives for creating private Turkish publishing houses.

The folk children literature of Turkish community in the Republic of Macedonia has not been sufficiently researched so far.

Due to the large number of school students in the Macedonian, as well as the Albanian language, including the state material assistance for them, unlike that for Turkish publications, publishing of books and magazines for the above-mentioned major languages in the Republic of Macedonia is enabled.

There are some authors that have done researches regarding Turkish folk literature in the Republic of Macedonia. These researches can serve us as source and inspiration for artistic creation, especially for creating children stories.

We can emphasize that folk stories, songs, sayings and other types of folk literature, represent real literary treasure for every nation, the older the nation, the more attention of all ages readers it attracts. It represents a special source for creation of modern literary works, adapted stories in the first place.

Regarding this precise initiative, the initiators for reviving these activity can contact well-known children literature publishers in the Republic of Turkey.

Within the frameworks of such possible publishing house, the children magazines in the Turkish language *Sevinç* and *Tomurcuk* can be revived again.

Key words: Turkish children literature, publications, creation, magazine